

פסיכולוגיה על פי הקבלה · שיעור שמיני: ביטחון עצמי

רגלי הנשמה

שיעור 8 מתוך 10 בקורס פסיכולוגיה על פי הקבלה. הסרטון המלא, ומתחתיו השיעור כתוב ומעובד לקריאה.

מן המחשבה אל המעשה

עד כה עלינו וירדנו בסולם הספירות. התחלנו בחכמה, בינה ודעת, שהן כולן רוח, עולם המושכל. משם ירדנו אל חסד, גבורה ותפארת, שכבר מזוהות עם הגוף, ובפנימיותן הן עולם המורגש, עולם הרגש. ועכשיו אנחנו נכנסים אל נצח, הוד, יסוד ומלכות, אל עולם המוטבע. מה שריחף עד עתה במחשבה ובלב יורד כאן אל תוך הטבע, אל המציאות עצמה. זה המימוש של כל מה שלמדנו.

בפתח אליהו שבתיקוני הזוהר מתוארות הספירות כאיברי הגוף: "חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, תפארת גופא, נצח והוד תרין שוקין" (תיקוני זוהר, הקדמה, יז, א). החסד הוא הזרוע הימנית, הגבורה הזרוע השמאלית, התפארת הגוף, והנצח וההוד הם שתי הרגליים. הנצח רגל ימין, וההוד רגל שמאל.

הרגליים הן החלק הנמוך ביותר בגוף, ובכל זאת הן נושאות את כולו. כל מה שיש לאדם בראש ובלב, כשהוא רוצה להביא אותו לידי מעשה, הוא הולך עם הרגליים ומיישם. בלי רגליים אדם אינו זז ממקומו, גם אם יש לו ראש גאוני ולב רחב. ועל אותו משקל ממש יש רגליים גם לנפש. היום אנחנו לומדים על הרגליים של הנשמה, על הכוח שמוציא לפועל את כל מה שנמצא במדרגות שמעליו.

משה ואהרן

למילה נצח שני פירושים. האחד הוא נצחיות בזמן, כמו שנאמר "וגם נצח ישראל לא ישקר" (שמואל א טו, כט). והשני הוא ניצחון, מלשון לנצח במלחמה.

הרב יצחק גינזבורג מלמד, כשהוא מבאר את שבעת הרועים, שמשה רבנו מזוהה עם ספירת הנצח, ושני הפירושים מתקיימים בו. בימיו החלו מלחמות ה' של ישראל, כבר במדבר: מלחמת עמלק, ואחריה סיחון ועוג. והוא גם זה שהוריד לישראל את התורה. התורה עוזרת לנו לעבור כאן כראוי את שבעים ושמונים השנים שלנו, אבל ברובד העמוק היא מקנה ליהודי נצחיות. "והלך לפניך צדקך, כבוד ה' יאספק" (ישעיהו נח, ח). כשאדם הולך בדרכה של תורה, חייו אינם נגמרים כשהוא עוזב את העולם. המלבוש הגשמי נשאר כאן, "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" (קהלת יב, ז), ושם יש חיים נוספים.

חז"ל אמרו "הילודים למות" (אבות ד, כב). מרגע שאדם נולד, הוא מתחיל למות. כשהוא יוצא לאוויר העולם כבר מתו לו תשעה חודשים. חי עשר שנים, מתו לו עשר שנים. השנים הולכות ונעלמות, ורק מה שנעשה בהן לשם שמיים נשאר לנצח. משה רבנו, שהוריד לנו את התורה, הוריד לנו בה בעת גם את הנצחיות.

ההוד מזוהה עם אהרן הכהן. משה ואהרן הם שתי הרגליים שהוליכו את עם ישראל מן הגלות אל הארץ. איתם עברו את מתן תורה, איתם עשו את המלחמות. ואפשר לומר בדרך משל שעד שבאו משה ואהרן לא היו לעם רגליים, ולכן השתעבדו במצרים. היו לנו אברהם, יצחק ויעקב, חסד, גבורה ותפארת, והאבות היו שלמים בכל מעלותיהם. אבל רגליים לקום ולהיכנס לארץ ישראל עדיין לא היו לנו. רק כשהגיעו הנצח וההוד, משה ואהרן, לקחו את העם, העבירו אותו את המדבר והביאו אותו אל הארץ.

וכאן המפתח לשיעור כולו. כפי שלמדנו, פנימיות ספירת הנצח היא ביטחון, ופנימיות ספירת ההוד היא תמימות. אלה שתי הרגליים של הנשמה.

בלי רגליים אין ידיים

כשדיברנו על החסד, דיברנו על הנתינה, על יד ימין. כשדיברנו על הגבורה, דיברנו על הצבת גבולות, על ריסון ועל כבישת היצרים. אבל אם אין רגליים, אין יישום לא לידיים ולא לראש.

ניקח אדם שרוצה לתת מעשר מכספו. הוא עושה חשבון פשוט: יש לי אלף שקלים, אם אתן מאה, יישארו לי תשע מאות. וכבר קשה לו להפעיל את יד ימין. אבל אם מאירה אצלו ספירת הנצח, אם יש לו ביטחון מלא בקדוש ברוך הוא, הנתינה נעשית קלה. חז"ל דרשו "עשר בשביל שתתעשר" (תענית ט, א), ועל המעשר הבטיח הקדוש ברוך

הוא בנביא: "ובחנוני נא בזאת, אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי ג, י). ובגמרא שם פירשו: עד שיבלו שפתותיכם מלומר די.

וכך גם בגבורה. אדם יודע שעליו לכבוש את יצרו, יש לו כוח, יש לו יד שמאל. אבל כדי לצאת בפועל אל המלחמה הזאת הוא צריך אמונה וביטחון בה' שיצליח, וגם ביטחון עצמי. בלי ביטחון הוא לא יצא, וכל הגבורה שבו תישאר כלואה בפנים.

ביטחון פעיל וביטחון סביל

המקובלים מגלים שבעולם הביטחון יש שני ממדים. יש ביטחון פעיל, ויש ביטחון שהוא במידה מסוימת סביל.

במדרש מסופר על ארבעה מלכים, שכל אחד מהם ביקש מה' דבר אחר (איכה רבה, פתיחתא ל). דוד המלך אמר "ארדוף אויבי ואשיגם, ולא אשוב עד כלותם" (תהלים יח, לח). הוא שם חרב בנדן, יוצא אל המלחמה ומכריז שלא יחזור עד שיכלה את האויב. ואמר לו הקדוש ברוך הוא: אני עושה כן. זה ביטחון פעיל.

ובסוף אותה רשימה עומד חזקיהו המלך. צבא אשור כולו צר על ירושלים, והוא אמר: אין בי כוח לא להרוג, לא לרדוף ולא לומר שירה, "אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה". והשיב לו הקדוש ברוך הוא: אני עושה. וכך כתוב: "ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף, וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים" (מלכים ב יט, לה). ובגמרא מובא שהשליח היה גבריאל המלאך (סנהדרין צה, ב). זה ביטחון סביל: אני אינני עושה דבר, ומשאיר את הכל כולו ביד ה'.

במדבר הכל ירד מן השמיים

כל התקופה של מצרים ושל המדבר, יציאת מצרים, קריעת ים סוף, הר סיני, הייתה בעיקרה תקופה של ביטחון סביל. דם וצפרדע וכל המכות, ניסים על גבי ניסים, ועם ישראל אינו מרים נשק. מגיעים למדבר ורעבים, והמן יורד מן השמיים. צמאים, ובארה של מרים הולכת איתם. ענני הכבוד מקיפים אותם מכל צד.

ובכל זאת, גם כדי להיכנס אל הביטחון הסביל הזה צריך רגליים. הקדוש ברוך הוא מתגלה אל משה ושולח אותו אל פרעה, אל המעצמה הגדולה של אותם ימים. ומשה אומר: "מי אנכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את בני

ישראל ממצרים" (שמות ג, יא), ואומר עוד "כי כבד פה וכבד לשון אנכי" (שמות ד, י). אין לו צבא ואין לו נשק. כדי לקום וללכת הוא חייב ביטחון בה, וחייב גם את אהרן לצידו, את התמימות ואת הפשטות. "תמים תהיה עם ה' אלהיך" (דברים יח, יג).

ושלמה המלך קשר את שתי הרגליים בפסוק אחד: "הולך בתם ילך בטח" (משלי י, ט). מי שהולך בתום, בתמימות של ההוד, הולך בטח, בביטחון של הנצח. רגל ימין ורגל שמאל צריכות ללכת יחד.

לשאת שני הפכים

אומרים המקובלים שבביטחון הסביל כמעט אין בעיות. הקושי מתחיל בביטחון הפעיל, כי שם הנפש צריכה לשאת שני הפכים. אומרים לאדם: קום, עבוד, השקע את כל המרץ שלך. בסוף החודש הוא מביא משכורת ומצליח. ואחרי כל ההצלחה אומרים לו שה' עשה הכל. והוא תמה: אם לא הייתי קם כל בוקר לעבודה, לא היה בסוף החודש אפילו שקל אחד.

זו נשיאת ההפכים, וכאן יש קשר ישיר בין הנצח וההוד לבין הכתר, שפנימיותו אמונה. מצד אחד אני מעורב בכל המערכה ופועל בכל כוחי, ומצד שני אני יודע שהכל מאת ה'. כך הגדיר רבנו בחיי אבן פקודה את מהות הביטחון בספרו חובות הלבבות: "מהות הבטחון היא מנוחת נפש הבוטח, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו שיעשה הטוב והנכון לו" (חובות הלבבות, שער הבטחון, פרק א). הביטחון אינו פוטר מן העבודה. הוא נותן לעבודה לב שקט.

ומכאן גם ההגדרה של מה שקוראים ביטחון עצמי. במובן הפשוט אין דבר כזה, כי כל מה שיש לי שלו הוא, כלשון המשנה "שאתה ושלך שלו" (אבות ג, ז). אפילו הגאון הגדול ביותר לא עשה את עצמו לגאון. ביטחון עצמי אמיתי פירושו שאני בוטח שה' נתן לי כלים לפי התיקון שלי. יש לי ספירות, יש לי ארגז כלים, ואם אפעל בהם נכון אקצור ניצחונות ופירות. ברגע שאני מאמין באמונה שלמה ובוטח בכוח שה' נתן לי, אני יוצא לדרך. חייל יכול להיות גיבור גדול, ואם אין לו אומץ וביטחון לצאת אל הקרב, כל גבורתו לא תועיל לו.

ילד צריך רגליים

אנשי החינוך אומרים שהדבר הראשון שעלינו להקנות לילדים הוא ביטחון. וגם בקבלה כך הוא. מצב העובר בבטן אמו מכונה בלשון המקובלים "תלת גו תלת", שלוש בתוך שלוש. הכל מקופל ומכונס, ומאירים בו בעיקר נצח, הוד ויסוד. אין בו עדיין מודעות. אחר כך הוא נולד, יונק, מקבל מוחין דקטנות ואחר כך מוחין דגדלות, עד שהוא מגיע לגיל שלוש עשרה ונעשה בר דעת ובר אחריות.

כשהילד קטן, אין לו עדיין כלים של מודעות, ומה שעלינו לתת לו הוא ביטחון. ילד שלא קנה ביטחון עצמי לא יממש את עצמו בשום תחום. לפעמים הביטחון בגיל הזה מופרז, כי אין לילד כלים להשוות, וגם זה בסדר. זה הכוח שה' נתן בידי הילדים: הם ייכשלו, ייפלו ויקומו, ובדרך יקנו את מידת הביטחון.

כשהשכל עוצר את הרגליים

כשאנחנו מבוגרים, יש לנו יותר מודעות, ואחת מן הבעיות של המודעות היא שאדם מרוב מחשבות אינו יוצא לפעולה. יש לו יועץ פיננסי, יועץ השקעות, יועץ לכל דבר, והוא מפחד להשקיע את כספו מרוב בטרות. כאן צריך להפעיל את ספירת ההוד, את התמימות, ולפעמים להניח את השכל בצד. "בטח אל ה' בכל לבך, ואל בינתך אל תשען" (משלי ג, ה).

יעקב אבינו ניצח בתמימותו את עשו, וניצח את לבן, גדול הרמאים. "ויעקב איש תם יושב אהלים" (בראשית כה, כז), ורש"י מפרש: "אינו בקי בכל אלה, כלבו כן פיו, מי שאינו חריף לרמות קרוי תם". פעמים רבות מי שהולך בתום מנצח במלחמות שבהן החכמים בעיני עצמם נכשלים. וכבר אמר שלמה המלך: "כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה, וגם לא לחכמים לחם" (קהלת ט, יא).

כחי ועצם ידי

ודווקא בביטחון הפעיל, כשאנחנו שקועים בתוך הבריאה ועוסקים בחומר, אורבת סכנה גדולה. כל זמן שהיו במדבר, הכל ירד מן השמיים. אבל לפני הכניסה לארץ אומר להם משה רבנו: מעכשיו זה נגמר. תצטרכו לזרוע ולקצור, לעבוד ולהילחם, להכין נשק, יהיו לכם אויבים ויהיו קשיים. אתם עוברים מן הביטחון הסביל אל הביטחון הפעיל, אל תוך הנצח, ההוד והיסוד. ולכן הוא מזהיר: "השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך" (דברים ח, יא),

"ואמרת בלבבך, כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלהיך, כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" (דברים ח, יז, יח).

ברגע שאדם מתחיל לממש את עצמו, הוא מקבל רגליים לנפש. הוא רואה הצלחות, הוא מתחיל לצבור ניצחונות. ובדיוק אז עלול לבוא השיכרון: ושכחת את ה' אלהיך.

רבי שמשון רפאל הירש מבאר בפירושו על הפסוק "ויהי הבל רעה צאן, וקין היה עבד אדמה" (בראשית ד, ב) את ההבדל בין שני העיסוקים. עבודת האדמה דורשת מן האדם את כל כוחו, היא בולעת אותו כולו, והאדמה שהשקה בזיעתו נעשית חלק ממנו. מי שחורש וזורע וקוצר נוטה בקלות לגאוות הקניין ולגאווה על מעשה ידיו. ולא בכדי היו אבותינו רועי צאן, וכך גם משה רבנו ודוד המלך. הרועה פרוס בשטח, בחיק הטבע, ויש לו זמן להיות עם בוראו. וכבר גילו המקובלים ש"הטבע" בגימטריה "אלהים". האלוקות מסתתרת בתוך הטבע, ומי שמחובר לטבע יכול להגיע להשגות רוחניות גבוהות.

אדם שזכה בהגרלה יתקשה לומר שחישב הכל, ושם קל לו לייחס את ההצלחה לה'. מי שהשקיע שנים של עבודה ורואה פירות, הוא שעומד בסכנה לומר: אני עשיתי.

ולכן כשירדו השבטים מצרימה, הורה להם יוסף לומר לפרעה שהם רועי צאן, "כי תועבת מצרים כל רעה צאן" (בראשית מו, לד). המצרים לא סבלו את רועי הצאן, כי הרועים מחוברים לשמיים, ובמצרים שרר ניתוק מוחלט. כל העוצמה המצרית, הפירמידות, הכוח, הכל היה כחי ועצם ידי, עד שהשליט עצמו נעשה בעיני עצמו אלוה, כמו שאמר הנביא על פרעה: "אשר אמר לי יארי ואני עשיתי" (יחזקאל כט, ג).

עיר בלי חומות

כשמשה שלח את המרגלים, ציווה אותם לבדוק את העם היושב בארץ, "החזק הוא הרפה" (במדבר יג, יח). ורש"י מפרש: "סימן מסר להם: אם בפרזים יושבין, חזקים הם, שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין, חלשים הם". מי שמקיף את עצמו בחומות מגלה שהוא מפחד.

ועל ירושלים העתידה נאמר: "פרזות תשב ירושלם מרב אדם ובהמה בתוכה, ואני אהיה לה, נאם ה', חומת אש סביב" (זכריה ב, ח, ט). פרזות פירושו עיר בלי חומות, כי ה' עצמו הוא החומה.

וזה נכון גם לגבינו כעם. בששת הימים וביום הכיפורים ראינו ניסים ונפלאות, והכל היה בבירור מאת ה'. לאט לאט התעצמנו, באו מטוסים וטכנולוגיה, והתחלנו לייחס את הכוח לעצמנו. מי שמנתק את השמיים מן הארץ ובוחר לחיות רק בתוך הטבע, נשאר עם חוקי הטבע. ולפי הטבע הוא באמת צריך עוד ועוד חומות. וככל שאנו זוכרים מי נותן לנו כוח לעשות חיל, כך מתקרבים אנו אל אותה חומת אש.

מי שנתן לדוב

מספרים על האלשיך הקדוש שדרש פעם בצפת וסיפר משל. רועה צאן אחד שם לב שמדי כמה שבועות יוצא כבש מן העדר ונעלם. גמר בדעתו לעקוב אחריו, והלך אחריו מרחק רב, עד שנכנס הכבש למערה. במערה ישב דוב קטוע רגליים, ולצידו ערימה של עצמות. הכבש הלך ונכנס היישר אל פיו, והדוב אכל אותו. סיים האלשיך ואמר לקהל: מי שנתן מזון לדוב, הוא נותן מזון לכל אחד ואחד מן היושבים כאן.

בקהל ישב יהודי פשוט. הוא שמע, חזר לביתו ולא יצא עוד לעבודה. כל היום היה מזמר לעצמו: מי שנתן לדוב ייתן גם לי. עבר שבוע, עברו שבועיים, והבית התרוקן. אשתו פנתה לבית הדין וביקשה להתגרש, כי כבר מכרו את חפצי הבית ולא היה מה לאכול. אב בית הדין הזכיר לו שהתחייב בכתובה לזון ולפרנס, והוא השיב גם לו: מי שנתן לדוב ייתן גם לי. ואב בית הדין אמר לאישה שאין בידו לעזור.

לילה אחד, באמצע הלילה, דפקו על דלתם שני בריונים וביקשו לשכור את החמור שלהם ליומיים. שילמו סכום נאה, והוא שמח: מי שנתן לדוב נתן גם לי. עברו יומיים, שלושה, ארבעה, והחמור לא הוחזר. אשתו התחילה לצעוק עליו שאיבד את הדבר היחיד שעוד נשאר להם, והוא המשיך לזמר את שירו.

כעבור חמישה ימים, שוב באמצע הלילה, נשמע רעש בחצר. החמור חזר לבדו, תשוש ורעב, ועל גבו שני שקים גדולים. פתחו את השקים, והנה הם מלאים דינרי זהב. והתברר הדבר: שני הבריונים שדדו אוצר. אחד מהם הלך להביא אוכל, והשני חפר בינתיים קבר כדי להרוג את חברו ולא להתחלק איתו בשלל. הראשון חשב בדיוק אותו דבר והרעיל את האוכל. כשחזר, הרג אותו חברו וקבר אותו, ישב לאכול ומת מן הרעל. והחמור עמד ועמד, וכשראה שאיש אינו מטפל בו, חזר אל בעליו, כמו שכתוב: "ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו" (ישעיהו א, ג).

והסיפור לא נגמר כאן. באו תלמידיו של האלשיך ואמרו לו שאותו יהודי שמע את דרשתו ובתוך שבועות ספורים נעשה עשיר גדול, ואילו הם, שלומדים ממנו על ביטחון ומפלפלים בו בדרשות, נשארו עניים. השיב להם

האלשיך: היא הנותנת. היהודי הזה הוא יהודי פשוט, ויש לו גם רגל שמאל, יש לו את ההוד, את התמימות. הוא שמע שהרב אמר שמי שנתן לדוב נותן גם לו, ובזה נגמר העניין. ואתם מפלפלים כמה צריך להשתדל.

לפעמים הבגרות המופרזת עומדת לנו לרועץ, "ויוסיף דעת יוסיף מכאוב" (קהלת א, יח). וזה נכון גם במי שבא אל צדיקים לבקש ברכה. מי שבא בתמימות, בפשטות, ומאמין בברכה, הברכה עובדת. מי שמפלפל בברכה, גם הברכה מפלפלת איתו.

מי שנותן חיים נותן מזון

אחד התחומים שבהם אנו זקוקים לביטחון יותר מכל הוא הפרנסה. ועל כך שגור בפי רבותינו הביטוי: מאן דיהיב חיי יהיב מזוני, מי שנותן חיים נותן גם מזון.

וטעם ההשוואה הזאת: מעולם לא שמענו אדם שיושב ודואג שמא בעוד שעה לא יהיה לו חמצן. והחמצן חשוב יותר מן האוכל והשתייה. איננו דואגים שמא הלב יפסיק לפעום או שמא הכליות יפסיקו לעבוד, אף שזה מסוכן הרבה יותר. את כל אלה אנו מקבלים כמובנים מאליהם, ובהם אנו נמצאים בביטחון סביל גמור. אומרים רבותינו שגם בפרנסה אפשר להגיע לאותה מדרגה. לרובנו הביטחון בפרנסה הוא פעיל, אבל יש מי שעולה עד לביטחון הסביל, ויש בזה מדרגות רבות.

ברמות הגבוהות כותב הרמב"ן בפירושו לתורה: "ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך" (רמב"ן ויקרא כו, יא). אבל הרמב"ן עצמו מבאר שמדרגה זו שייכת לזמן שבו ישראל שלמים, לצדיקים בזמן הנבואה. ואנחנו אנשים קטנים, קטני אמנה. עלינו נאמר "ורפא ירפא" (שמות כא, יט), ודרשו חז"ל: "מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות" (בבא קמא פה, א). ועוד אמרו שעיר שאין בה רופא, אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה (סנהדרין יז, ב). לכן ברור שעלינו ללכת לרופא ולהקפיד על כל הוראותיו, ויחד עם זה לבטוח בה' שהוא הרופא האמיתי, ששם את הרפואה בידי השליח.

לכתך אחרי במדבר

אומר הקדוש ברוך הוא לישראל: "זכרתי לך חסד נעורך, אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב, ב). ולכאורה יש כאן פליאה. במדבר היה להם מן, ענני כבוד, בארה של מרים, ומשה רבנו בראשם. זה

דומה למי שנותן לחברו מזוודה מלאה כסף, ואחר כך אומר לו שלעולם לא ישכח לו את החסד שעשה כשהושיט יד ולקח אותה.

ויש בזה עומק. כשיצאו ישראל אל המדבר, לא ידעו שכל זה מחכה להם. משה לא הודיע להם מראש שמזון ירד מן השמיים ושבאר תלך איתם. הם יצאו עם הנשים והטף אל ארץ לא זרועה, באמונה ובביטחון, ורק אחר כך באו כל הטובות. ורש"י מביא שרק אחד מחמישה יצא ממצרים, וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפלה (רש"י שמות יג, יח). רובם לא היו מוכנים לצאת אל המדרגה הזאת.

בלב הבוטח אין דאגה

מי ששם את ביטחונו בה' בלב שלם, אין בלבו מקום לדאגה. הוא יודע שכל מה שה' עושה הוא לטובה, וגם מה שנראה בעולם הזה כרע, הוא מאמין ובוטח שבאמת הוא טוב. זו מנוחת הנפש שעליה כתב בעל חובות הלבבות. וכאן הנצח וההוד מתחברים שוב אל המוחין. אנחנו ממשיכים לחשוב ולהאמין ולדמיין את הטוב, כמו המשפט הידוע בשם הצמח צדק: חשוב טוב ויהיה טוב. הדאגה היא הרגל שנתקעת בבוץ. הביטחון הוא הרגל שפוסעת קדימה.

מה שמע יתרו

על יתרו נאמר: "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" (שמות יח, א). יתרו היה איש מפורסם בעולם, ורש"י מביא שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם, "שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה" (רש"י שמות יח, יא). והוא שמע, הניח הכל, ויצא אל המדבר אל משה.

כל העולם שמע ולא עשה דבר. יתרו שמע ובא. ולכאורה, אם התעורר לחזור בתשובה, היה יכול לעשות זאת בביתו. וחז"ל חוקרים כאן את נפשו של יתרו ושואלים מה שמועה שמע ובא. בגמרא נחלקו בדבר: רבי יהושע אומר מלחמת עמלק שמע, רבי אלעזר המודעי אומר מתן תורה שמע, ורבי אליעזר אומר קריעת ים סוף שמע (זבחים קטז, א).

ונראה לפרש מדוע דווקא שני אלה, מתן תורה וקריעת ים סוף, הם שהזיזו אותו. במתן תורה אמרו ישראל כאיש אחד "נעשה ונשמע". הם התחילו מלמטה, מן הנצח וההוד, מן המעשה. ואמרו חז"ל: "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן: מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו" (שבת פח, א), כמו שכתוב "עשי דברו לשמע בקול דברו" (תהלים קג, כ). המלאך עושה בלי להבין. זה מה שנקרא בקבלה למעלה מטעם ודעת. קודם יוצאים אל המעשה, ועם הזמן מגיעה גם ההבנה.

ובקריעת ים סוף עמדו השבטים ודנו ביניהם מה לעשות. אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו" (שמות יד, טו). וזה אומר איני יורד ראשון לים, וזה אומר איני יורד ראשון לים, עד שקפץ נחשון בן עמינדב וירד ראשון לים (סוטה לז, א). הוא השתמש בנצח ובהוד, נכנס למים, והים נקרע. ובלשון רש"י, מדברי המכילתא: "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים" (רש"י שמות טו, ב). השפחה, המדרגה הנמוכה ביותר שהייתה שם, אישה פשוטה בלי שום כלים, ראתה מראות אלוקים. לא רק הים נקרע שם, נקרעו כל רקיעי השמיים.

וזה הסוד שגילה יתרו: מי שרוצה לראות מראות אלוקים צריך פשוט לצאת לדרך בביטחון ובתמימות.

קום ועשה

כשאנשים קמים ועושים, הם מצליחים. פעם ישב אצלי אדם ובכה, וביקש סגולה לפרנסה. אמרתי לו שיש לי סגולה בדוקה, שמי שעושה אותה מתחיל בתוך חודש להרוויח משכורת מכובדת בכל חודש. הוא התמלא ציפייה, וחשב שאתן לו איזו כוס של ברכה או צמח מיוחד. אמרתי לו: קום וצא לעבוד, וה' ישלח ברכה במעשה ידיך. זה מה שהבטיחה התורה, "למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה" (דברים יד, כט). הברכה שורה על מעשה הידיים, ולכן צריך מעשה.

רוב הבעיה שלנו היא שאיננו קמים לעשות. כל מי שגילה כישרון בעצמו ויצא לממש אותו, הגיע למקומות שלא שיערו מספרים על אחד ממזכי הרבים הידועים בדורנו, שנשאל איך הגיע לממדים כאלה של קירוב לבבות. סיפר שהתחיל בחוג בית של עשרה אנשים. ראה שהם שומעים ונהנים, ואמר בלבו: אם עשרה שומעים ונהנים מן הכלים שה' נתן לי, מה ההבדל אם ישמעו עשרת אלפים או מאה אלף. ויצא לדרך.

ראיתי זאת פעמים רבות. היו אנשים שישבו וחשבו וחישבו, אקח משכנתא, לא אקח משכנתא, ולא נתנו לביטחון להיכנס. והיו אחרים שקמו בביטחון, ופתאום נפתחו דלתות, ופתאום הסתדרו דברים. נדמה לי שחלק גדול ממה שחסר לנו חסר רק משום שלא היו לנו רגליים. יש לנו ראש גדול ונפלא שמבין הכל, ובעולם הרגש יש לנו דברים נפלאים, אבל בשטח אין ביטחון ואין תמימות.

הקדוש ברוך הוא נתן בנו כוח, וכל יהודי הוא בעל עוצמה על אנושית. כישרונות יש לכולנו, וכל המצליחים בעולם הגיעו לשם בזכות הנצח וההוד. יש שכירים שרועדים מלפתוח עסק, אפילו כשיש להם הון לכך. הם מעדיפים לקבל את המשכורת ולהיות בשקט. אבל מי שקם בביטחון ובאמונה ופותח, אינו יודע לאן זה יכול להגיע.

רגליים לתשובה

כך גם בעולם הרוחני. חשבו על עולם התשובה. כשהייתי בחור צעיר נחשפתי למעט ממה שאתם נחשפים כאן. ועכשיו קחו אדם בעל משפחה, בעל מעמד, בעל עסק, שכל עולמו בנוי, ופתאום הוא צריך לשנות את כל מערכת חייו, לשמור שבת ולהניח תפילין, ולפעמים גם לשנות את החיצוניות. עם כל הכבוד לאמונה, בלי רגליים אי אפשר לצאת למערכה כזאת. צריך אומץ של ביטחון, וצריך תמימות.

אני זוכר שכשהייתי בסמינר שבו נחשפתי לראשונה לדברים האלה, אמרתי למארגנים שאיני חוזר הביתה, ושיקחו אותי לבני ברק. אמרו לי להירגע, ללכת לאט לאט. אמרתי להם שאינני רוצה להירגע ולא לאט לאט. אני רוצה לראות את התורה הזאת בעיניים וללמוד אותה. אם היא עוצמתית כל כך, אני רוצה להתחבר אליה. וכך היה. אחרים הלכו לאט לאט, וגם זה בסדר, יש רגל ימין ויש רגל שמאל.

פעם דיברתי בהרצאה על תשובה, ואישה אחת אמרה לי שאירגע, שצריך לאט לאט. שאלתי לשמה ואמרתי לה שאני מברך אותה שה' ישלח לה פרנסה לאט לאט, וזיווג לאט לאט, הראשון לא יתאים, וגם השני, וגם השלישי. היא נבהלה ושאלה אם אני מקלל אותה. אמרתי לה שחלילה, רק רציתי להמחיש: כשאנחנו מבקשים מה', אנחנו רוצים שיענה לנו מהר. וכך הוא רוצה שגם אנחנו נמהר אליו.

סיפר לי אדם שהיה מעשן שלוש קופסאות סיגריות ביום, ושמירת שבת הייתה רחוקה ממנו מאוד. יום אחד עמד בכותל ואמר לה': אתה ציווית לשמור שבת, קח ממני את התיקון הזה לעשרים וארבע שעות, שחרר אותי. הוא

האמין ובטח במלוא הלב שה' שומע, כי השכינה שורה בכותל. ומכניסת השבת ועד צאתה, לפלא, לא היה לו שום צורך בסיגריה. כשאדם רוצה לעלות מדרגה, להתחבר, לכבוש את יצרו, בלי ביטחון הוא לא יצליח.

רבי עקיבא, על פי המסורת, "בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום" (אבות דרבי נתן ו). בגיל ארבעים יצא לדרך, ונעשה למי שגדולי התורה בכל הדורות עומדים בהשתאות לפניו. אילולא הביטחון, לא היה יוצא לדרך כלל. גם בעולם הרוחני הכל תלוי ברגליים, עם כל הכבוד לראש.

לא יירא לבי

זה כל סודו של דוד המלך. הוא היה גאון, בקי בכל התורה כולה ובעל עוצמה עצומה, אבל מה שמייצג את דוד יותר מכל הוא הנצח וההוד. "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, כי אתה עמדי" (תהלים כג, ד). "אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח" (תהלים כז, ג). דמיינו אדם שמחנה צבא שלם חונה סביבו, והוא מעיד על עצמו שליבו אינו ירא, שהדופק שלו נשאר שקט כאילו הוא יושב בקונצרט.

על שמשון הגיבור נאמר שמצא לחי של חמור "ויך בה אלף איש" (שופטים טו, טו), וחז"ל מלמדים ש"חיגר בשתי רגליו היה" (סוטה י, א). ובכל זאת עשה מה שעשה, בכוח הביטחון. ובימי החשמונאים יצאו מעטים נגד צבא שלם. הם אמרו: אנחנו עושים את שלנו, ויוצאים. ועל זה אנו מודים בתפילת על הניסים: "מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים".

וכך בכל תחום בחיים. אדם רוצה להיכנס למערכה של שיפור הזוגיות, ואומר לעצמו שאולי כבר מאוחר מדי. אישה הולכת לראיון עבודה וחוששת שלא יקבלו אותה. מי שבא באמונה וביטחון, ה' הולך איתו, "ה' צלך על יד ימינך" (תהלים קכא, ה). כשם שאדם מתייחס לה', כך ה' משחרר אליו אורות.

ודאי שצריך סבלנות וחכמה. דוד המלך אמר "ולא הלכתי בגדלות ובנפלאות ממני" (תהלים קלא, א), ואל יעלה אדם למעלה ממדרגתו. מי שיחליט על דעת עצמו להפסיק לעבוד, עלול למצוא את עצמו בעוני. אדם מרגיש בדרך כלל מה היחס שלו עם בוראו. רובנו נמצאים במדרגה שבה עלינו להפעיל את הנצח וההוד: לקום, לעשות, להתחיל. "כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלהיך בידך" (דברים כא, י). מה שה' מבקש מאיתנו הוא שנצא למלחמה, שנראה לו שאנו בוטחים בו באמת, ואז נראה מה הוא יכול לעשות.

הוד מלשון הודאה

ואחרי הנצח מגיע ההוד, שהוא בעצם האישור שעבדת נכון בנצח. הוד מלשון הודאה. אם אחרי הניצחון שלך, ברוחניות או בגשמיות, הודית לה', לא נפלת אל הסכנה של הביטחון הפעיל, לא נפלת אל "כחי ועצם ידי". אם אחרי עסקה טובה, אחרי שלום בית, אחרי ילד שגדל כראוי, הודית מיד לה', הלכת בשתי הרגליים. אבל אם אחרי הצלחה אתה אומר שישבת ועשית ושיפרת, ולא הזכרת את מי שלמעלה, אתה בבעיה. זה מה שנקרא בקבלה פירוד: להפריד, רחמנא ליצלן, את השמיים מן הארץ.

ועכשיו אפשר להבין מדוע דוד גדול מחזקיהו. שניהם בעלי ביטחון, אבל דוד היה רואה צבא ענק, לוקח את החרב ויוצא, כי ה' איתו. ואחרי שנלחם בעצמו וניצח, חזר ואמר שה' עשה הכל. זה קשה הרבה יותר מן הביטחון הסביל, שבו לא עשיתי דבר וממילא ברור לי מי עשה. ברובד העמוק, הבירור בעולם העשייה גבוה יותר: שתלך לעבוד, שתעשה, שתרוץ, שתיתן, ובתוך כל זה תייחס הכל לה'. זה נקרא בקבלה העלאת הניצוצות. הרבה יותר גבוה לעבוד עם כל המערכת, עם הראש ועם הרגליים, מאשר לשבת מסוגר ולעבוד רק במוחין.

ירמיהו הנביא אומר: "ברוך הגבר אשר יבטח בה', והיה ה' מבטחו" (ירמיהו יז, ז), ודוד אומר: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" (תהלים מ, ה). אדם קונה ביטוח חיים וביטוח לכל דבר. וה' אומר לו שהוא מוכן להיות הביטוח שלו. כל מה שעליו לעשות הוא לבטוח. פשוט וקל.

יהי רצון שנזכה ללכת בשתי הרגליים של הנשמה, שיתקיים בנו "הולך בתם ילך בטח", ושיהיה ה' מבטחנו בכל דרכינו.